

УДК 81'42:004.738.5

А. Л. Савченко

Криворізький технічний університет

РЕАЛЬНІ ЛІНГВІСТИЧНІ ІННОВАЦІЇ У ВІРТУАЛЬНОМУ СВІТІ

Аналізуються нові унікальні мовні засоби контекстів комунікацій ICQ; виявляються певні тенденції, що простежуються на графічному, лексичному та синтаксичному рівнях.

Анализируются новые уникальные языковые средства контекстов коммуникаций ICQ; устанавливаются определенные тенденции, которые наблюдаются на графическом, лексическом и синтаксическом уровнях.

The article deals with new unique language means of contexts of communications in ICQ. The certain tendencies which are observed at graphic, lexical and syntactic levels are established.

Постановка проблеми. Останнім часом спостерігається лібералізація нормативної основи літературної мови: послаблення певних стильових і стилістичних обмежень, збільшення варіативності мовних одиниць і слововживання в цілому, послаблення мовностилістичних і правописних норм, зростання в публічному функціонуванні авторських новотворів, масовий і неконтрольований потік іншомовних запозичень. Одним із яскравих прикладів, де виявилися ці тенденції, є Інтернет. Інтернет – це особливе комунікативне середовище, особливе місце реалізації мови, яке не має аналогів у минулому. Його виникнення наприкінці 60-х років як ще одного комунікативного каналу трансляції даних, а потім як засобу масової комунікації в ХХІ сторіччі призвело до появи не тільки глобального інформаційного простору, але й особливих віртуальних світів, мережних товариств, мережної культури і мережної мови, які обслуговують цей сегмент реальності, що з'явилися нещодавно. І цей «Інтернет-світ» став настільки масштабним, різноманітним, цікавим і непередбачуваним у своєму розвитку та впливі, що вчені, які є представниками різних гуманітарних дисциплін, почали вивчати Мережу. Чимало лінгвістів зазначають, що з виникненням нових інформаційних технологій уже можна говорити про те, що з'явився особливий функціональний різновид мови – мови електронних засобів комунікації, до яких, перш за все, належить мова Інтернету та інших глобальних електронних мереж [1; 4; 8; 9]. Специфічна мова віртуальних комунікацій все більше привертає увагу філологів, однак усе ще залишається маловивченим дослідницьким об'єктом.

Аналіз актуальних досліджень. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть з'явилося багато публікацій, які присвячено вивченню особливостей функціонування мережної мови, засобам формування мережної ідентичності та презентації віртуальної особистості, перебігу мовленнєвих процесів в Інтернеті в цілому. Ми звернули увагу на деякі з них, зокрема на ті, авторів яких ми мали честь почути на міжнародних лінгвістичних форумах. І. С. Шевченко та В. О. Шевченко проаналізували вибір самопрезентації в Інтернет-комунікації та її зв'язок з реальною ідентичністю людини, яка безпосередньо пов'язана з більш глобальною проблемою стратегій презентації себе іншим [10]. О. А. Жиліна та Н. І. Романова привернули увагу до закономірностей формування та функціонування лексики сфери

комп'ютерних технологій у цілому, механізмів словотворення жаргонізмів й особливостей їх уживання в реальних ситуаціях усного професійного спілкування [3]. А. А. Атабекова дослідила специфіку мовного подання інформації на просторі WEB-сайтів. Автор стверджує, що розвиток цивілізації обумовлює ще раз більшу значимість семіотичних систем у фіксації матеріального й культурного досвіду соціуму [1]. Н. Г. Ніколаєва розглядає сутність явища Інтернет, урахувавши особливості комунікацій за допомогою новітніх технологій: що є так званою «мовою віртуального спілкування» [7].

Аналізуючи наукові пошуки щодо об'єкта, який є для нас дуже цікавим, ми дійшли висновку, що питання функціонування мови комп'ютерних комунікацій ще чекають дослідження. **Мета статті** спробувати описати та пояснити особливості функціонування мови в Інтернеті з урахуванням складної взаємодії деякої відкритої чисельності факторів при первісній включеності людини до контексту взаємодії у Мережі. **Об'єктом** нашого дослідження є мовні особливості комунікацій за допомогою інтернет-пейджеру – ICQ.

Виклад основного матеріалу. У 1996 році ізраїльська компанія Mirabilis впроваджує програму інтернет-пейджер – ICQ, що стало справжньою революцією у сфері комунікацій в Інтернеті. Безумовно, у той час уже були наявними різноманітні форуми, чати та IRC, але ICQ кардинально відрізнявся від них своїми можливостями. Особливістю ICQ було те, що для зв'язку із співрозмовником не потрібна його присутність в Інтернеті. У будь-якому разі повідомлення дійде до адресата при наступному виході до Мережі. У той же час, в ICQ можна спілкуватися і у режимі реального часу. Просто кажучи, ICQ поєднує в собі можливості електронної пошти та чата. Пошук людей – це унікальна можливість, яка притаманна тільки ICQ, що дозволяє знайти будь-яку людину, котра підключена до сервісу. Плюс до цього, програма підтримує можливість обміну файлами та різноманітні мережні ігри. Передача даних здійснюється за унікальним, ефективним протоколом. Спочатку ICQ було задумано як розважальний сервіс, який призначено тільки для спілкування та пошуку нових знайомств. Сама назва ICQ вимовляється як «I seek you» (ай-сік-ю), що означає «Я шукаю тебе». Але з часом, у зв'язку з розвитком «I seek you», скопіювали більш ніж сорок мільйонів користувачів і сьогодні ним користуються у ділових цілях у багатьох великих компаніях і фірмах. У 2006 році з'явилася україномовна версія ICQ, яка підтримується порталом www.bigmir.net.

ICQ – програма швидкого обміну повідомленнями. В українському комп'ютерному сленгу ICQ називається «ася» або «аська». ICQ (по-іншому – Інтернет-пейджер) став для багатьох незамінним засобом спілкування з друзями, колегами та просто цікавими людьми.

Мовні засоби контекстів комунікацій ICQ характеризуються певним набором унікальних (або практично унікальних) лексичних і граматичних характеристик, які можуть легко виділятися, формалізуватися та утворювати єдиний прагматичний блок [4]. Ситуація встановлення та підтримування контакту призводить до комунікативного новаторства, що робить це спілкування незвичайним та оригінальним. Однак часто це новаторство полягає у відхиленні від графічних та граматичних мовних норм. Креативність мовної віртуальної особистості в комунікативному просторі мережі постійно зростає, причому цей ріст відбувається за всіма мовними рівнями, але особливо яскраво це виявляється в мережній лексиці. Саме в Інтернеті ми спостерігаємо вибух народної мовленнєвої творчості, специфічний комп'ютерний сленг. На специфіку лінгвістичного оформлення контекстів комунікацій ICQ мають вплив і особливості мовної особистості комуніканта, наприклад: статус, біосоціа-

льні характеристики – вік, гендер, рідна мова тощо. На цьому акцентує увагу Херінг, який, у тому числі, вважає найсуттєвішими такі фактори:

1) характеристики комунікантів (соціобіографічні дані (вік, фах, гендер), знання мови, комп'ютерних технологій, досвід комунікативної роботи за певною темою; рольове і статусне положення онлайнної віртуальної особистості; фонові соціокультурні знання та норми взаємодії; стосунки, установки, мотивація);

2) цілі (професійні, соціальні, фантазійні, рольові, естетичні, експериментальні тощо);

3) тема обговорення;

4) тональність (серйозна/ігрова, формальна/неформальна; дружня/ворожа, сумісна творча, саркастична;

5) вид діяльності (обмін інформацією, розв'язання проблем, театральне шоу, гра, флірт, віртуальний секс тощо) [11].

Проаналізуємо наступний типовий контекст комунікації ICQ:

GAP7 (23:36:40 10/12/2008) як справи?

395314345 (23:36:45 10/12/2008) norm

GAP7 (23:36:50 10/12/2008) ток домой пришла

395314345 (23:36:56 10/12/2008) тож недавно

GAP7 (23:37:14 10/12/2008) купила журнал

395314345 (23:37:34 10/12/2008) класно тебе

GAP7 (23:38:42 10/12/2008) посмотрю

395314345 (23:39:28 10/12/2008) теперь пятерок себе наставишь...

GAP7 (23:39:41 10/12/2008) јајајајајаја:) не такой

395314345 (23:39:49 10/12/2008) тада* расчертить придется:) че за журнал?

GAP7 (23:40:05 10/12/2008) chip

395314345 (23:41:20 10/12/2008) ааааааа !!!

GAP7 (23:42:15 10/12/2008) там про твой мобік и новую винду

395314345 (23:43:45 10/12/2008) завтра принесешь в універ?

GAP7 (23:45:18 10/12/2008) если сильно попросишь

395314345 (23:45:45 10/12/2008) прАААШУ*

GAP7 (23:50:10 10/12/2008) ок

395314345 (23:50:45 10/12/2008) TUVM

GAP7 (23:51:00 10/12/2008) бувай

Спілкування відбувалося протягом 14 хвилин 20 секунд з урахуванням трансляції через Мережу. Опишемо контекст за факторами, які запропонував Херінг:

1) характеристики комунікантів (вік – 18 років, студентки, особи жіночої статі). Знання мови – добрі (з урахуванням оцінок з дисципліни «Українська мова»), знання комп'ютерних технологій – відмінні (студентки факультету інформаційних технологій університету), досвід комунікативної роботи за певною темою – є; рольове і статусне положення онлайнних віртуальних особистостей – рівне (комунікант – комунікант); фонові соціокультурні знання та норми взаємодії враховуються; стосунки – однокурсниці, установка – спілкування, мотивація – підтримування дружніх стосунків);

2) мета – соціальна;

3) тема обговорення – журнал, що придбав один із комунікантів;

4) тональність – ігрова, неформальна, дружня;

5) вид діяльності – обмін інформацією.

Інформація, яка має гранично стислий зміст, подається без традиційного розрізнення великих та малих літер, розділових знаків. Ці ознаки є характерними для телеграми, метою якої є термінове інформування когось про щось.

Спостерігаємо вживання російської мови та елементів української (*як, бувай*), англійської мов (*chip*) і транслітерацію (*справы, порт*).

На графічному рівні виявляються орфографічні невідповідності (*тада, прАА-АШУ*), специфічні скорочення (*ток, тож*) та аббревіатури, які запозичено з англійської мови: *TUVM* – з англ. thank you very much – «Щиро дякую»; *ок* – з англ. o'key – «Добре».

У лексичній одиниці *прАААШУ* виділено великими літерами *АААШУ*, а також повторено одну й ту саму букву (*А*), що вказує на гучність голосу адресанта.

Після речення *тада* расчертить придется* :) спостерігаємо :), що означає посмішку. *Јајајајајајаја* – багаторазове повторення звуконаслідувального слова імітує сміх із позитивним відтінком радощів.

Ужито молодіжні сленгові слова (*мобік, універ*) та комп'ютерний жаргон (*винда*), а також просторіччя (*че*).

На синтаксичному рівні вживаються прості односкладні означено-особові речення (*ток домой пришла; купила журнал; посмотрю; теперь пятерок себе наставишь; завтра принесешь в універ?; если сильно попросишь; прАААШУ**); безособове (*тада* расчертить придется*), еліптичні речення (*як справи?; там про твой мобік и новую винду*) та еквіваленти речення або слова-речення (*порт; ок; бувай*).

Узагальнимо проаналізоване. Ураховуючи фактори Херінга, можемо стверджувати, що специфічна мова спілкування в контекстах ІСQ є універсальним засобом обміну інформацією, однак вік, освіта, фах, гендер впливають на лінгвістичне оформлення контекстів. Максимальна компресія інформації, збільшення емоційної насиченості та посилення експресивності повідомлень реалізуються в контекстах спілкування ІСQ на всіх рівнях – графічному, лексичному, морфологічному, синтаксичному.

Використання російської мови обумовлене мовною ситуацією Південно-Східного регіону України: багатонаціональністю населення й історично зумовленим впливом російської мови. Домінування англійської мови у вебпросторі, зумовлене провідною роллю Америки в розвитку Інтернету, відображає її позицію та силу впливу в сучасному світі.

Кодування інформації відбувається завдяки наявності особливих графічних знаків і смайликів, що компенсують відсутність візуального та слухового каналів передачі інформації.

Тенденція до максимальної компресії інформації з метою економії мовленнєвих зусиль на графічному рівні виявляється в орфографічних невідповідностях у контекстах спілкування ІСQ, що пояснюються частково безграмотністю молодих і не дуже освічених комунікантів, поспіхом (ігнорування графічного наголосу; пропусків між словами; помилки в словах). Але більшість комунікантів припускається помилок свідомо, виділяючи їх зірочками (*тада*, прАААШУ**), смайликами. Для нейтралізації опозиції усного і писемного мовлення учасники звертаються до навмисного перекручування слів. Ця тенденція виявляється на лексичному рівні завдяки наявності аббревіатур, переважно запозичених з англійської мови. На синтаксичному рівні вживаються прості односкладні означено-особові, безособові, інфінітивні, еліптичні та еквіваленти речення або слова-речення внаслідок економії мовленнєвих зусиль і часу комунікантами при перебуванні в мережі.

Тенденція до посилення експресивності й збільшення емоційної насиченості в контекстах спілкування ІСQ виявляється на графічному рівні у виділенні окремих слів, фраз та речень великими літерами, що вказує на емоційне підсилення, гучність голосу адресанта. Ця тенденція на графічному рівні виявляється також у повторюванні однієї й тієї самої букви [2]. Наприклад, повторення певної літери в

слові може свідчити про те, що комуніканта переповнюють емоції. Комунікант виражає таким чином важливу для нього інформацію. Зазначена тенденція також зумовлює вживання пунктуаційних знаків: три крапки, двокрапка, знаки питання, знаки оклику, сумісне використання та багаторазове повторювання знака оклику та знака питання. У деяких контекстах спілкування ICQ багаторазове повторювання знака оклику та знака питання свідчить про вираження одночасно захоплення, здивування. Особливістю лексичного рівня контекстів спілкування ICQ є те, що в них використовуються вигуки і звуконаслідувальні слова. У наведеному прикладі *jajajajaja* багаторазове повторення звуконаслідувального слова імітує сміх із позитивним відтінком радощів. Це підтверджується використанням відповідного смайлика (:)) на позначення посмішки, що слугує для надання контекстам спілкування ICQ рис усного мовлення. Уживання сленгу учасниками комунікації зумовлене, крім зазначених тенденцій, їхніми професійними та соціально-віковими особливостями. Лексика цього жаргону поділяється в Інтернет-дискурсі на дві групи: 1) слова професійного Інтернет-сленгу, наприклад: *винда*; 2) слова соціального молодіжного сленгу, наприклад: *мобік, універ*. Тенденція до посилення експресивності й збільшення емоційної насиченості виявляється також на морфологічному, синтаксичному рівні та при вживанні комунікантами стилістичних фігур.

Контексти комунікацій ICQ незалежно від тематики, обсягу, загальної комунікативної спрямованості зберігають відносну константність розподілу синтаксичних одиниць по групам: це – прості односкладні означено-особові, безособові, інфінітивні, еліптичні та еквіваленти речення або слова-речення. Прості односкладні речення є типовими для контекстів комунікацій ICQ, менш рекурентними є прості ускладнені та складні речення. Така специфіка вживання синтаксичних одиниць пояснюється тим, що автори контекстів комунікацій ICQ – комуніканти – більш уваги приділяють подіям, фактам, а не процесуальності їх перебігу.

У контекстах комунікацій ICQ часто спостерігаються формули соціально-мовленнєвих традицій, які через свою цільновідтворюваність дорівнюють словам: індикатори сумніву, здивованості, негативних і позитивних емоцій

Деякі російські лінгвісти говорять про те, що російський Інтернет прощається з російською мовою, інтерпретуючи метафорично цю ситуацію як «умераєд зайчег мой», тобто принцип «пишу як чую» стає в Інтернеті комунікативною нормою [5; 6]. Але Максим Кронгауз вважає, що мода на таку специфічну мову незабаром пройде, і ці новаторські прийоми швидко стануть банальними мовленнєвими кліше та втратять свою новизну й комунікативну привабливість. Вони залишаться лише тільки нагадуванням про лінгвістичні ігри раннього періоду розвитку Мережі [6].

Висновки. Контексти комунікацій ICQ є автентичним мережним мовленнєвим жанром Інтернету. При виборі мовних засобів у контекстах комунікацій ICQ виявлено певні тенденції, що простежуються на графічному, лексичному та синтаксичному рівнях. Серед цих тенденцій виділяємо дві основні – емоційна насиченість, посилення експресивності повідомлень і максимальна компресія інформації з метою економії мовленнєвих зусиль. Остання є провідною внаслідок специфіки структурної організації контекстів комунікацій ICQ і заощадження комунікантами часу перебування в мережі. Взаємодія зазначених тенденцій надає контекстам комунікацій ICQ рис усного мовлення.

Поданий нами у стислому вигляді матеріал багатообразний, варіативний і запитаний, він віддзеркалює тенденцію формування нового мислення та специфічної віртуальної мови, яка вимагає усвідомлення та інтерпретації. Розкутість мови контекстів комунікацій ICQ протиставляється загальноприйнятим літературним нормам, що робить її дуже привабливою для масового використання нефахівцями –

користувачами персональних комп'ютерів і глобальних мереж. Ця версія здається нам правдоподібною у світлі демократизації мовленнєвого спілкування, яка є характерною для епохи новітніх інформаційних технологій. Мова взагалі є динамічною структурою, яка розвивається за своїми внутрішніми законами, проте не без впливу зовнішніх, позамовних чинників. Зберігаючи культуру мови і мовні традиції, все ж потрібно позитивно сприймати такі явища, як колоквілізація і сленгізація, які свідчать про реальне функціонування і розвиток мови в суспільстві.

Інтернет є складною соціотехнічною системою, яка безперервно працює та постійно змінюється. Відповідно до системного підходу для адекватного опису цього складного об'єкта, з нашого погляду, його слід розглянути в межах більш широкої системи та поширити функціональні можливості парадигмального оператора або дослідницької парадигми із залученням додаткової інформації з інших дисциплін.

Бібліографічні посилання

1. **Атабекова А. А.** Системно-функциональный подход к сопоставительному анализу языкового оформления англо- и русскоязычных WEB-сайтов / А. А. Атабекова // Функциональная лингвистика : итоги и перспективы : матер. IX междунар. конференции. Ялта, 30 сентября – 4 октября 2002 г. – Симферополь : КрымФармТрејдинг, 2002. – С. 15–17.
2. **Бергельсон М. Б.** Языковые аспекты виртуальной коммуникации / М. Б. Бергельсон. – 1999. – Режим доступа: <http://www.rik.ru/vculture/seminar/index.html>.
3. **Жилина О. А.** Лексико-стилистические особенности устной речевой коммуникации специалистов в сфере компьютерных технологий / О. А. Жилина, Н. И. Романова // Функциональное описание естественного языка и его единиц : сб. науч. докл. XI междунар. конф. по функциональной лингвистике. Ялта, 4–8 октября 2004 г. – Симферополь : Доля, 2004. – С. 308–310.
4. **Иванов Л. Ю.** Язык в электронных средствах коммуникации / Л. Ю. Иванов // Культура русской речи. – М. : Флинта–Наука, 2003. – 886 с.
5. **Кронгауз М.** Новый русский : Коллективное остроумие / М. Кронгауз // Ведомости. – 2006. – № 236 (1763).
6. **Кронгауз М.** Новый русский: Контроль улучшайзинга / М. Кронгауз. – 2006. – Режим доступа: http://russcomm.ru/rca_news/2006/2006_12_04.shtml.
7. **Николаева Н. Г.** Русский язык виртуального общения : постановка проблемы / Н. Г. Николаева // Функционирование русского и украинского языков в эпоху глобализации : сб. науч. докл. X междунар. конф. по функциональной лингвистике. Ялта, 29 сентября – 4 октября 2003 г. – Симферополь : Доля, 2003. – С. 240–241.
8. **Смирнов Ф. О.** Национально-культурные особенности электронной коммуникации на английском и русском языках : дис. ... канд. филол. наук / Смирнов Ф. О. – Ярославль, 2004. – 245 с.
9. **Трофимова Г. Н.** Языковой вкус интернет-эпохи в России : Функционирование русского языка в Интернете : концептуально-сущностные доминанты / Г. Н. Трофимова. – М. : Изд-во РУДН, 2004. – 256 с.
10. **Шевченко И. С.** Выбор интернет-прозвища как тактика самопрезентации в интернет-дискурсе / И. С. Шевченко, В. О. Шевченко // Культура народов Причерномор'я. – 2006. – № 82. – Т. 2. – С. 240–242.
11. **Herring S.** A Faceted Classification Scheme for Computer-Mediated Discourse / S. Herring // Language@internet. – Available on: <http://languageatinternet.de/articles/761>. – 2006.

Надійшла до редколегії 30.11.09